

Oikeusministeriön tavoiteasiakirja ulkosuomalaisstrategian valmisteluun

Millaisiin tarpeisiin meidän on pyrittävä vastaavaan?

Ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuus valtiollisissa vaaleissa on ollut perinteisesti alhainen. Ulkosuomalaisparlamentilla oli pitkään tavoitteena kirjeäänestyksen käyttöönotto, joka helpottaa erityisesti pitkämatkalaisten käytännön esteitä äänestää. Kirjeäänestys otettiin käyttöön ensimmäistä kertaa vuoden 2019 eduskuntavaaleissa. Se paransi merkittävästi ulkosuomalaisten äänestysmahdollisuuksia, mutta kirjeäänestystä on tois-
laiseksi käytetty melko vähän: Eduskuntavaaleissa kirjeitse äänesti 6166, vuoden 2019 europarlamenttivaaleissa 2391 ja vuoden 2021 kuntavaaleissa, joissa tosin ulkosuomalaiset eivät ole äänioikeutettuja, 350 äänestäjää.

Helsingin yliopistossa on käynnissä useita tutkimusprojekteja, joilla selvitetään ulkosuomalaisten poliittista edustusta. Facilitating Electoral Participation from Abroad (FACE) analysoi poikkikansallista poliittista osallistumista ja ulkosuomalaisten poliittista edustusta. Svenska Litteratursällskapet i Finlandin rahoituksella selvitetään ulkosuomenruotsalaisten poliittista osal-

listumista, identiteettiä ja arvoja. Suomen, Irlannin ja Belgian yhteinen projekti tutkii EU-maiden ulkokansalaisten vaalioikeutta kansallisissa, alueellisissa ja ylikansallisissa vaaleissa Helsingin yliopiston johdolla.

Ulkosuomalaisten äänestämisen esteiksi muodostuvat tyypillisesti pitkä matka lähimmälle äänestyspaikalle, äänioikeutetun itse kokema riittämätön tietotaso ajankohtaisista vaaliteemoista ja erityisesti ulkosuomalaisia koskevien teemojen näkymättömyys vaalikeskusteluissa sekä tästä johdettava riittämätön motivaatio äänestämiseen. Koetaan myös, että ulkosuomalaisten ääni ei ryhmänä kuulu, kun äänet menevät eri vaalipiireihin.

Kirjeitse äänestäminen voi olla äänestäjälle kätevä vaihtoehto, mutta se vaatii äänestäjältä ennakointia ja omaa aktiivisuutta. Äänestäjän on tilattava kirjeäänestysmateriaali, hankittava äänestystilanteeseen kaksi todistajaa ja omalla kustannuksellaan lähetettävä kirjeääni äänioikeuskunnan keskusvaalilautakunnalle määräajassa. Äänestäjän on itse tiedettävä tai selvitettävä, mikä on hänen äänioikeuskuntansa.

Ulkosuomalaisparlamentin päätöslauselmissa on käsitelty kirjeäänestystä ja ulkosuomalaisten äänestysmahdollisuuksien parantamista. Ulkosuomalaisparlamentti kehottaa Suomen viranomaisia jatkamaan kirjeäänestysmahdollisuudesta tiedottamista sekä helpottamaan ulkosuomalaisten kirjeäänestysmahdollisuuden käyttämistä, kuten tutkimaan mahdollisuutta lähettää kirjeäänestyksen vaalimateriaali vastaanottajan ilmoittamaan sähköpostiosoitteeseen, hänen niin pyytäessään. Kaikkia vaalivarmuutta lisääviä ratkaisuehdotuksia kirjeäänestyksen osalta tulisi tutkia ja edistää, kuten lisätä äänestystoimituksen ja sen aikataulutuksen selkeyttä.

Ulkosuomalaisparlamentti vetoaa Suomen viranomaisiin, että luotaisiin lisäedellytyksiä äänestämiseen, kuten internetäänestyksen ja valtakirjalla äänestämisen (proxy-äänestys) edistäminen, ja että luodaan henkilön vahvan tunnistautumisen mahdollisuus, ja että näiden kysymysten selvittämiseksi asetetaan työryhmä.

Ulkosuomalaisparlamentti ehdottaa, että Suomi toteuttaa maailmalla asuville äänioikeutetuille kansalaisilleen oikeuden vaihtaa vaalipiirinsä sellaiseksi, jonka kanssa hän tuntee suurempaa yhteenkuuluvuutta ja johon

hänellä on perustellusti vahvimmat siteet. Tämä ehdotus liittyy toiseen ulkosuomalaisparlamentin valtiovarainministeriön hallinnonalalle kuuluvaan ehdotukseen: Ulkosuomalaisparlamentti esittää valtiovarainministeriölle, että kotikuntalakia muutettaisiin niin, että se mahdollistaisi ulkosuomalaisen (vakinaisesti ulkomailla asuvan Suomen kansalaisen) väestökirjanpitolukun muuttamisen sen mukaan, mihin hänellä on kiintein yhteys perhesuhteidensa ja/ tai tunnesiteidensä perusteella. Lisäksi ulkosuomalaisparlamentti ehdottaa, että laadittaisiin ohjeet, miten pyyntö/ilmoitus väestökirjanpitolukun muuttamisesta tulisi tehdä Digi- ja väestötietovirastolle.

Ulkosuomalaisparlamentti ehdottaa, että perustetaan työryhmä selvittämään, parantaisiko oma vaalipiiri ulkosuomalaisten poliittista edustusta ja lisäisikö oma vaalipiiri äänestysaktiivisuutta sekä puolueiden kiinnostusta ulkosuomalaisia kohtaan.

Oikeusministeriö ylläpitää verkkodemokratiapalveluita, joiden avulla kansalaiset voivat osallistua poliittiseen päätöksentekoon. Verkkodemokratiapalveluiden etuna on, että ne mahdollistavat poliittisen osallistumisen ilman maantieteellisiä tai ajallisia rajoituksia. Palveluista esimerkiksi kansalaisaloite.fi ja puolerekisteri.fi edellyttävät kuitenkin käyttäjiltä vahvaa sähköistä tunnistautumista. Monilla ulkosuomalaisilla ei ole käytössä vahvan sähköisen tunnistamisen välineitä, mikä vaikeuttaa heidän osallistumistaan.

Millaisia toimia tarpeisiin vastaaminen vaatii?

Ulkomailta tapahtuvan kirjeäänestyksen toimivuutta tulee seurata. Kirjeäänestyksessä ja muissa vaihtoehtoisissa äänestysmenettelyissä on sovittava yhteen äänestäjien yhdenvertaisuuden, vaalisalaisuuden, vaalivapauden, vaalivarmuuden ja toisaalta äänestämisen sujuvuuden tavoitteita. Kirjeäänestystä yleisemmin on tarkoitus selvittää oikeusministeriössä osana vaalien resilienssin parantamistyötä.

Nettiäänestys tai valtakirjalla äänestäminen edellyttäisivät lakimuutoksia. Niiden selvittäminen ei ole hallitusohjelmassa. Nettiäänestyksen käyttöönottoa on selvitetty viimeksi vuonna 2017: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160412>

Ulkosuomalaisten poliittista edustusta ei ole tarpeen käsitellä erillisenä kysymyksenä. Parlamentaarinen vaalityöryhmä käsittelee vaalien suhteellisuutta koskevia kehittämistarpeita. Työryhmän toimikausi jatkuu vuoden 2021 loppuun.

Ulkosuomalaisten oman vaalipiirin perustaminen vaatisi perustuslain muuttamista, mistä johtuen sillä tulisi olla erityisen painavat perustelut ja hyvin laaja poliittinen kannatus. Asia ei ole hallitusohjelmassa.

Ulkosuomalaisten väestökirjanpitokunnan määrittämistä koskeva kysymys liittyy myös eduskuntavaalien vaalipiirin määräytymiseen. Ulkosuomalaisten poliittista kiinnittymistä voisi edistää, mikäli vaalipiiri olisi se, johon ulkosuomalaisella on kiinteimmät siteet. Tämä kysymys olisi käsiteltävä valtiovarainministeriössä.

Sähköisen tunnistamisen helpottaminen ulkosuomalaisille parantaisi ulkosuomalaisten mahdollisuuksia käyttää verkkodemokratiapalveluita. Vahvan sähköisen tunnistamisen laajempi käyttö voisi mahdollisesti parantaa kirjeäänestyksen varmuutta. Sähköisen tunnistamisen mahdollistaminen helpommin ulkosuomalaisille olisi käsiteltävä valtiovarainministeriössä.

Millaisia strategisia tavoitteita ja toimia voimme asettaa seuraavalle viidelle vuodelle?

Ulkosuomalaisten äänioikeuden käyttämistä on syytä edelleen kannustaa. Oikeusministeriön vaaliviestinnässä otetaan huomioon ulkosuomalaisten tarpeet ja kehitetään monikielistä viestintää.

Kirjeäänestyksen toimivuutta seurataan. Kirjeäänestyksen kehittämistä tarkastellaan osana vaalien resilienssin parantamistyötä.